

## ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

**"מי ירא וְחָרַד?" – כיצד התמודד גדעון עם פחד ממלחמה?**

**אורי סמט – [orisamet@gmail.com](mailto:orisamet@gmail.com)**

1. ואלוהים הופיע לגדעון בחלום והסביר לו... כי בני אדם נמנעים מלייחס את הניצחון לאלוהים כדי שיוכלו לדמות בנפשם שמידם בא להם, הואיל ומחנה רב הם וכוח מלחמה שקול כנגד האויבים. כדי שיבינו אפוא שעזרתו היא הפועלת זאת, יעץ להוליך את הצבא אל הנהר בעצם היום בשעה שהחום גדול ביותר: האנשים שיכרעו וישתו הם ייחשבו בעיניו לאמיצים, ואילו את אלה שישתו בבהלה וברעש יראה כמוגי לב ואחוזי פחד האויב. ולאחר שעשה גדעון כן לפי מצוותו של אלוהים נמצאו שלוש מאות איש שהגישו את המים אל פיהם בידיהם מתוך פחד ורטט; ואלוהים אמר לו שאת אלה יקח אתו ויתקוף את האויב...

(יוסף בן-מתתיהו, קדמוניות היהודים, ספר ה', 215, בתרגום א' שליט)

2. אמר לו הקב"ה: "עוד העם רב הורד אותם אל המים ואצרפנו לך שם" וגו', ויהי מספר המלקקים וגו', אותם שכרעו על ברכיהם לשתות מים רוצה ולא רוצה היו משתחווים לעבודה זרה, אמר לו הקב"ה בשלש מאות איש המלקקים אושיע אתכם דמאותן שלא השתחוו עמדו אלו...

(תנחומא בובר תולדות יט)

3. (ו', לט) אנסה נא - והנה כתיב "לא תנסו את ה'" והנה עשה עמו הא-ל אות ובא לנסותו אם יעשו לו זה האות שהוא חזק מהראשון, כתב רבינו סעדיה ז"ל כי הנסיון ביכולת הבורא אסור כמו שאמר "וינסו א-ל בלבבם ויאמרו הגם לחם יוכל תת" אבל גדעון לא היה לו ספק ביכולת הבורא אלא רצה לנסות אם הוא ראוי לנס גדול כזה.

(רד"ק שופטים)

4. (ז', ד) ואצרפנו לך שם - כמו שצורפין הכסף מהסיגים שלא יהיה במלחמה ההיא רק הצדיקים כי הכורעים על ברכיהם לשתות היה סימן לאשר כרעו לבעל ובמדרש אתה מוצא בימי גדעון שהיו עובדין לבבואה שלהם אותם שהיו כורעין על ברכיהן פירוש לצל שהיה נראה מהם על המים...

(רד"ק שם)

5. (ז', ה) והנה לזאת הסבה גם כן לא רצה השם שישארו עמו זולתי המלקקים בידם אל פיהם כי זה מורה על **חריצות וגבורה** ואולם אשר כרעו על ברכיהם לשתות הם עצלים ורצה שישבו להם... הבדיל העצלים ולא השאיר כי אם הצדיקים והחרוצים והגבורים והם היו שלש מאות איש לבד ובהם לבד החזיק...

(רלב"ג שם)

6. כי היה גיזת הצמר משל **לגדעון שהיה דבר מועט ורפה** כמוה... והיה הנסיון בטל שהוא השפע והעזר הא-להי, כמ"ש (הושע י"ד ו') אהיה כטל לישראל (ישעיה כ"ו י"ט)... להיות הטל סימן ברכה, וכאלו אמר אני אשים גיזת הצמר שהוא דוגמתי ודמיון עצמי במעוטה ורפיונה בגורן... ואם עליה לבדה יהיה טל ועל כל הארץ חורב יהיה סימן ואות שיבוא אלי השפע והעזר הא-להי ולא יבוא על כל האומות שהם משל לכל הארץ...

(ר"א אברבנאל, שופטים ז')

## ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

7. הפחד הנפרז הוא נוטל את זיו החיים של האדם ושל כל החי המרגיש. אין דבר רע ואכזרי בעולם דומה לו. הוא מגדיל את כל הרעות יותר באין ערוך ממה שהם, ומאפיל את זוהר כל הטובות, בחתירתו אשר יחתור מתחת לאשיותיהן להגזים ששם צפונה רעה, תחת הטוב הגלוי. מקור כל חולשה וכל רפיון חמרי מוסרי ושכלי, הוא רק הפחד העובר את גבולו; הוא יאיים על האדם, שלא יעשה כל דבר לישועתו, שלא ינקוף אצבע להצלתו, שמא יינזק, שמא יביא עליו רעה לא יוכל כפרה, עד שהוא עושהו לחלש ומלא רפיון, עד שמעצלות ואפס מעשה הוא נופל בכל רע.

(הראי"ה קוק, עקבי הצאן, מאמר "הפחד", עמ' קיט)

8. ברור שלמעשה מדובר על שתי דרכים בשתיית מים מן המעיין: שתייה בלשון, המצריכה שכיבה על הארץ... ושתייה... המצריכה כריעה בלבד... נראה שהמבחן היה קשור בכושר הצבאי... אלו שסירבו להשתטח והעדיפו לשותות בכריעה נראים כמסוגלים פחות לסבול. כמו כן ניתן להניח שמכיוון שהמבחן היה בקרבת האויב, הפגינו המשתטחים והזוחלים, שהם מנוסים אף בהתנהגות בשדה הקרב להשגת המסתור.

(יגאל ידין, תורת המלחמה בארצות המקרא לאור הממצאים הארכיאולוגיים, רמת-גן תשכ"ב, עמ' 231)

9. הירידה אל המחנה מטרתה היא שמיעת הדיבורים, ושמיעת הדיבורים היא למען אשר ידע מה לעשות. אחרי שהאלוהים אמר לו: "ונתתי את מדין בידך", אין גדעון בעצם זקוק לחיזוק סתם, אלא לחיזוק שיש בו **הוראת דרך**, מה עליו לעשות **וכיצד**. וזוהי לעיתים משמעותן של "תחזקנה ידיך"... כלומר **ותדע** כיצד תילחם.

(ב"צ דינור, עיונים בספר שופטים – דיוני החוג למקרא בבית דוד בן-גוריון, ירושלים תשל"א, עמ' 212–213)

10. סוגיה פרשנית קשה יותר, שלא ניתן למצוא לה פתרון במישור הנוסח היא מדוע נבחרו המלקקים דווקא, או מה היה העקרון שהנחה את ההעדפה? האם המלקקים גילו בהתנהגותם עוז רוח ותושיה, הסתגלות לחיי שדה וכו', וניתן היה להרכיב מהם חוליית מבצעים מובחרת, או אולי אופן ליקוקם גילה פחד ומורד לב, ולכן דווקא בחירתם ללוחמים עשויה להדגיש את ישועת ה' שתי הצעות פירוש מנוגדות מצויות כבר בפרשנות הראשונים. לפי יוספוס הועדפו שלוש מאות פחדנים...

נראה כי ההכרעה בפירוש היחידה הבודדת קשורה קשר הדוק בחטיבה שבה היא שובצה, ואין לנתק ולפרש את היחידה ואת הפרטים שמהם היא מורכבת כשלעצמם, אלא יש לראות בהם חלק מתוך שלם. במקרה שלפנינו, בדיקת הנושא מאפשרת שתי שיטות פירוש מנוגדות זו לזו, וההכרעה תיקבע על ידי בדיקת היחידה בהקשרה. לפיכך עדיפה, לדעתי, שיטתו של אהרליך, הקושרת פירוש יחידה ספציפית זו עם המגמה המוצהרת בתחילת הסיפור, והמעוניינת להראות כי הנצחון מותנה ברצון ה'... לפי פירוש זה, המלקקים הם דווקא הפחדנים, ובעזרת יחידה לא מובחרת זו עתיד גדעון לנצח את מדין, ולהמחיש קבל עם ועדה כי הנצחון הוא נצחון הא-ל ולא נצחון הזרוע...

נוכל, אם כן, לסכם, כי לפירוש זה יתרונות קרובים ורחוקים: הוא מתקשר עם מה שלפניו (ז, ב) ועם מה שיופיע אחריו (ז, ט–טו)...

(יאירה אמית, ספר שופטים: אמנות העריכה, ירושלים תשנ"ב, עמ' 240–242)

11. גדעון מסרב לקבל את תפקיד המושיע משום שהוא תופס את עצמו כמי שאינו ראוי לתפקיד... בהיותו צעיר בן למשפחה דלה. התחמקותו דומה לזו של משה ולזו של שאול... מתברר שמשפחתו של גדעון אינה דלה, ודבריו אינם אלא הצטנעות... עצם התנגדותו... מראה כי הוא אינו מונע ממניעים אישיים... ולכן הוא האדם המתאים.

(אליהו עסיס, למען עמו ולמען עצמו, תל-אביב תשס"ו, עמ' 35)